

Sveriges ställning i den internationella opinionen har sedan 1960-talet genomgått dramatiska förändringar. Från ett »mönstersamhälle» på 1960-talet och ett »världsamvete» i början av 1970-talet har vårt västra grannland i det allmänna medvetandet i snabb takt förvandlats till ett avskräckande exempel på vart den renodlade välfärdsideologin kan leda. Byråkratisering och mer eller mindre kroniska ekonomiska problem är de inslag som i dag dominerar Sverige-bevakningen i internationella massmedia. Vid sidan av detta börjar man också allt mera ifrågasätta den svenska demokratins funktionsduglighet: man ser det svenska systemet som ett förmyndarvälde, där individen förtrycks under den allmänt accepterade välfärdsideologins täckmantel. Byråkratin har blivit ett självändamål, som allt annat måste underordnas.

Nikolaj-Klaus von Kreitor, som blev slutgiltigt känd för den finländska publiken i samband med de dramatiska händelserna vid »Jyväskylä sommar» i somras, har genom sin i Finland på finska utgivna bok »Kansankodin kuokkavieras» («folkhemets snyltgäst») gett ett bidrag till förstärkandet av bilden av Sverige som just ett totalitärt byråkratiskt system. Hans infallsvinkel är speciell av två skäl. Han är dels invandrade, vilket innebär att han kan betrakta det svenska samhället såväl inifrån som utifrån. Dels är han en utpräglat intellektuell personlighet, vilket ger honom en särställning också bland invandrarna.

Den bild av det svenska samhället von Kreitor målar upp är sannerligen inte smickrande; i själva verket fann jag ingen enda positiv åsikt om Sverige och svenskarerna i hans bok. Den historiska, kulturella och religiösa traditionen, den svenska personligheten, den svenska liberalismen och dagens svenska politik, allt får underkänt betyg i von Kreitors analys. Han ägnar särskilda avsnitt åt var och en av dessa frågor, och slutsatsen blir i varje avsnitt att den »svenska modellen» berövar individen hans personliga frihet, alierar honom från politik och sociala kontakter och skapar en ogenomtränglig byråkratisk-korporativistisk hegemoni i det svenska samhället.

von Kreitor menar att det protestantiska arvet utgör den centrala historiska bak-

SVERIGE — TOTALITARIANISMENS HÖGBORG?

NIKOLAJ-KLAUS VON KREITOR: **Kansankodin kuokkavieras.** Till finska av Jukka-Pekka Takala. Efterskrift av Lars D. Eriksson. Gummerus, Jyväskylä 1980, 165 s.

grundsfaktorn till dagens svenska samhällsklimat. Det skapade dels en religiös-psykologisk privatisering («du är ensam med din Gud»), dels en världslig auktoritetsfruktan («överheten bär icke sitt svärd förgäves»). Dessa drag kännetecknar enligt författaren alltså det svenska samhället i form av svenskens själsliga utarmning, sociala kontaktlöshet och undergivenhet i förhållande till de allsmäktiga ämbetsmännen. Den svenska personligheten är enligt von Kreitor programmerad som en ren konsumtionsvarelse: svenskens politiska aktivitet stryps åt av en utslätad, alternativlös välfärdsideologi, och hans intresse koncentreras på att konsumera de ekonomiska och byråkratiska goder det korporativistiska systemet producerar. För en invandrare som kommer från en annorlunda kulturbakgrund framstår svensken enligt von Kreitor som en »man utan egenskaper», med vilken varje meningsfull kontakt är omöjlig.

Det är invandrarna, i all synnerhet de intellektuella invandrarna, som enligt von Kreitor mest direkt drabbas av detta systems avigsidor. De representerar nämligen en annorlunda psykologisk och social tradition, och det är inte självklart att de kommer att finna sig i att bli det byråkratiska systemets lydiga tjänare. Därför måste systemet gardera sig genom systematisk isolering och stigmatisering av invandrarna, ett förtryck som enligt författaren väl förtjänar beteckningen apartheid. I det allmänna medvetandet fås invandrarna att framstå som en grå massa med den generella beteckningen »invandrare», ett stigma som är tillräckligt för att isolera och ogiltiggöra dessa människor som individer och samhällsmedborgare. Än värre drabbas dock de intellektuella invandrarna. De utgör ett direkt hot mot det byråkratominerade systemet: de sitter inne med en intellektuell kapacitet som skulle kunna bli ett seriöst alternativ till den traditionella svenska intelligentsian. Därför måste de konsekvent diskrimineras, deras möjligheter att skaffa sig inflytelserika positioner inom kultur, politik och förvaltning elimineras. Följden blir yrkesförbud och »kulturapartheid».

Det är när han anför konkreta exempel på direkt diskriminerande åtgärder mot invandrare som von Kreitor framstår som mest övertygande. *Personalkontrollkungörelsen*, en lag som utgör en sorts kamouflerad motsvarighet till det västtyska yrkesförbudet, används av allt att döma som en spärr mot invandrade intellektuella vid olika typer av tjänsteställningar. Att lagstiftningen mot åsiktregistrering inte gäller utländska medborgare är likaså ett faktum som möjliggör en effektiv utrensning av utländska sökande till högre tjänster. Slutligen tror jag von Kreitor faktiskt har rätt då han beskyller den svenska kulturpolitiken för omfattande diskriminering av invandrarförfattarnas organisationer: beslut med direkta konsekvenser för invandrar-kulturen fattas utan representation för invandrarnas egna kulturorganisationer. Allt detta är omständigheter som tydligen tigits ihjäl i den svenska debatten, och det vore synnerligen angeläget att snarast möjligt få igång en öppen debatt i Sverige kring dem. Hur än »besvärlig», »rörig» eller »omöjlig» von Kreitor är, är det faktiskt märkligt att han inte finner spaltutrymme för sin kritik i svenska tidningar — eller en förläggare för förhandenvarande bok i Sverige!

Den totalanalys av Sverige författaren på basis av sina erfarenheter bygger upp måste dock betecknas som groteskt överdriven. Att se hela det svenska samhället som en enda stor planmässig konspiration där befolkningen medvetet alieneras med hjälp av bl.a. sexfixering och pornografi, där ämbetsmännen, kultureliten, partierna, facket och storkapitalet står i maskopi mot de stackars invandrade intellektuella och där varje form av nydanande politisk debatt censureras och tigs ihjäl tyder nog på någon form av förföljelsemani från författarens sida. Saken blir inte bättre av att von Kreitor iklär sin text en sociopsykologisk-filosofisk språkdräkt, där det vimlar av grumliga citat och hänvisningar till *Marx*, *Reich*, *Fromm*, *Habermas* och *Lukacs*. Han är nog precis lika rörig som de flesta andra som med förkärlek citerar dessa författare! Jag säger detta inte för att vara elak, utan därför att hans poänger av ovan-

nämnd, mera konkret typ tyvärr i alltför hög grad drunknar i hans pseudovetenskapliga analys — dessa saker vore nog alldeles tillräckligt intressanta och angelägna för att kunna bära upp en debattbok av detta slag utan onödig jargong.

När allt kommer omkring är väl problemet att von Kreitor helt enkelt saknar sinne för proportioner. Det som konsekvent saknas i hans bok är en analys av vad ett samhälle rimligen skulle kunna tänkas åstadkomma för ca 1 miljon invandrare under en femtonårsperiod, dvs. under en lika lång tid som Sverige på allvar varit ett invandringsland. Författaren undviker varje jämförelse med andra viktiga invandringsländer i Europa (Västtyskland, Schweiz, Holland, Frankrike etc.), och man kan inte undgå känslan att han gör det därför att Sverige i en sådan jämförelse skulle framstå i alltför förmånlig dager. Detta är av stor betydelse, eftersom von Kreitor beskriver t.ex. diskrimineringen av intellektuella invandrare som ett typiskt svenskt fenomen. Ligger det snarare inte i nationalstatens allmänna natur att utöva allhandla diskriminering till förmån för de egna medborgarna? Det invandrarna får uppleva i Sverige är givetvis i många stycken tragiskt och upprörande, men denna diskriminering har ingalunda bara med den »svenska korporativismen» att skaffa.

På samma sätt försöker von Kreitor göra allmän sanning av sina subjektiva upplevelser angående den utarmade »svenska nationalkaraktären», som han tydligen ser som den mest ömkliga varelsen på denna jord. Som representant för samma hopplösa protestantiska tradition som svenskarna måste jag säga att jag nu inte upplever att svenskarna helt saknar sociala kontakter, nyanserade uttrycksformer etc. Varje beteendekultur har sitt sätt att kommunicera och uttrycka känslor på, och att den svenska/nordiska är mindre expressiv och utåtriktad än författarens betyder inte att den inte fungerar i sitt givna sammanhang. Jag finner von Kreitor direkt orättvis då han vill förmena svenskar deras samhällsliga engagemang och bara ser det som ytskum. I själva verket tycker jag Sverige i många stycken uppvisar en imponerande

strävan till självkritik, även i invandrarfrågor.

Boken avslutas med ett välskrivet slutord av *Lars D. Eriksson* där denne i första hand gör en svidande vidräkning med den finländska flykting- och utlänningspolitiken. Att Erikssons fokuseringspunkt närmast är Finland är i viss mån ägnat att ge boken en disparat helhetskaraktär. Å andra sidan utgör hans uppsats en välbehövlig påminnelse om att de konkreta frågor i anslutning till flyktingars och utlänningsars ställning von Kreitor tar upp faktiskt utgör ett stort principiellt och praktiskt problem i dag. Den erbjuder också ett välbehövligt jämförande perspektiv på von Kreitors ensidigt Sverigekritiska framställning. För mig framstår nog den finländska utlänningspolitiken som en oändligt större skamfläck än de »svenska synder» von Kreitor målar upp.

Lauri Karvonen